

АКМЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Л. М. Назаренко

Розкрито акмеологічні засади управління у сфері освіти, подано структуру акме-складової управлінської діяльності керівника навчального закладу, доведено її вплив на підвищення продуктивності управління.

Ключові слова: акмеологія, управлінська акмеологія, керівник навчального закладу, акме-компетентності, акме-складова управлінської діяльності.

Назаренко Л. Н. Акмеологические принципы управленческой деятельности руководителя учебного заведения

Раскрыты акмеологические основы управления в сфере образования, структура акме-составляющей управленческой деятельности руководителя учебного заведения, доказано её влияние на повышение продуктивности управления.

Ключевые слова: акмеология, управленческая акмеология, руководитель учебного заведения, акме-компетентности, акме-составная управленческой деятельности.

Nazarenko L. M. Acmeological Principles of School Leader's Management Activities

Paper tells about acmeological component in the framework of educational management and acme-component of the school leader's management activity. It proves impact of acme-component on improving management outcomes.

Keywords: acmeology, management acmeology, school leader, acme-competence, acme-component of management activity.

Постановка проблеми. Система управління освітою, яка розвивається в нових для неї соціально-економічних умовах, потребує змін у ставленні до процесу підготовки керівних кадрів, перегляду кола функцій, які вони мають виконувати. Значущості набувають не тільки вміння оперувати необхідними знаннями, а й бути готовим змінюватися та пристосовуватися до потреб персоналу організації, управляти інформаційними потоками, активно діяти, швидко приймати управлінські рішення, навчатися впродовж життя. Попередній підхід, який існував в тоталітарному соціалістичному суспільстві щодо формування «управлінської номенклатури» сьогодні повністю не задовольняє вимоги часу. Наразі у зв'язку з інтеграцією в управлінський досвід теорії освітнього менеджменту, що передбачає набуття керівниками спеціальних якостей і компетентностей, необхідних для визначення та досягнення цілей організації [12], набуває актуальності питання розбудови акме-складової діяльності керівника-менеджера. Управлінська акмеологія або акмеологія управління отримала визнання й оформилася як самостійний напрям у зв'язку із потребою в управлінських кадрах, які мають високий рівень професіоналізму. Загальна акмеологія, психологія управління, теорія менеджменту є серйозною науковою базою акмеології управління як галузі прикладної акмеології, проте в цих науках не розглядалися питання професіоналізму керівників навчальних закладів. Зв'язок цієї проблеми з теоретичними і практичними завданнями полягає в тому, що однією з актуальних проблем акмеології є формування загальних принципів удосконалення професійної діяльності спеці-

лістів, які працюють у сфері управління освітою. Адже коли йдеться про високий професіоналізм керівника, то мають на увазі не тільки набуття особистістю ґрунтовних знань, умінь і навичок, завдяки яким проявляється професіоналізм, але й розвиток компетентностей, необхідних для особистісного зростання та кар'єрного просування. Звідси є зрозумілою нагальна розробка «акме-складової управлінської діяльності», у чому вбачається безпосередній вихід технологій управління на акмеологічні засади. Відтак, професіоналізм і успішність керівника прямо пов'язані з проблемою досягнення життєвого та професійного успіху всіма членами освітньої організації, що є невід'ємним чинником якості освіти загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему професійної підготовки керівних кадрів розглядали такі вчені, як О. Винославська, Ю. Ємельянов, Л. Карамушка, Н. Коломінський, С. Максименко, Л. Петровська. Теоретичні результати та практичні розробки цих дослідників покладено в основу формування готовності керівників до управлінського спілкування. Акмеологічні аспекти особистісно-діяльнісної парадигми управлінця-професіонала знаходять відображення в наукових працях Ю. Палехи, В. Стадник, І. Химича (корпоративна культура як механізм досягнення цілей і саморозвитку), Н. Алюшина, І. Іванова, П. Цегольник (акмеологічні компетентності керівника організації), З. Зиглар, Д. Максвелл, А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкп, Р. Ентоні (актуалізація особистісного потенціалу на шляху досягнення успіху). З огляду на аналіз сучасних науково-методичних досліджень, можна стверджувати,

Назаренко Людмила Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри менеджменту освіти Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради

що відсутні спеціальні роботи, які б глибоко та системно розкривали питання формування й розвитку акмеологічної позиції керівника навчального закладу; не виокремлено групу факторів, що найбільше впливають на розбудову акме-складової управлінської діяльності, нечітко сформульовано саме поняття «акмеологічна позиція», не з'ясовано мотиваційно-стимулюючі чинники.

Постановка завдання. У цій статті розглядаються акмеологічні засади управлінської діяльності, зокрема структура акме-складової керівника навчального закладу, та їх вплив на підвищення продуктивності управління інноваційними процесами в системі освіти.

Виклад основного матеріалу. В останні роки зросло число наукових розробок, пов'язаних із вивченням діяльності педагога як фахівця, із дослідженням професіоналізму педагогічної діяльності. Парадигма цих проблем створює предмет педагогічної акмеології, що вивчає професійне становлення педагога, досягнення ним вершин у фаховій діяльності, шляхи та способи вдосконалення як професіонала. Педагогічна акмеологія як науковий напрямок спирається на психолого-педагогічну концепцію, орієнтовану на вивчення людини як об'єкта комплексних досліджень, а саме як індивіда, особистості, суб'єкта діяльності та індивідуальності (Б. Г. Ананьев, В. С. Мерлін, Б. А. Климов, Дк. Левінджер та ін.), відповідно, людина розглядається як динамічна система, що постійно розвивається, змінюється, отримує нові особистісні й індивідуально-психологічні якості, які забезпечують широкі можливості соціальної та професійної адаптації. Окрім того, акмеологія підказує можливі шляхи, способи та прийоми досягнення успіху в усіх сферах життя, дозволяє дослідити потенціали та життєві орієнтири людини, визначити чинники її професійної майстерності [1]. Основними акмеологічними механізмами досягнення акме вчені вважають саморозвиток, самовдосконалення, самоосвіту, самоконтроль тощо [3]. Акмеологія управління як галузь наукового знання забезпечує досягнення вищих рівнів професіоналізму спеціальній сфері управління. Традиційно управлінська діяльність представлена двома складовими: педагогічною та управлінською, які спрямовуються на забезпечення умов функціонування закладу, організацію співпраці між усіма членами трудового колективу, формування й розвиток суб'єктів навчально-виховного процесу [11]. Управлінська діяльність за своїм змістом є одним із трудомістких видів професійної діяльності. Від керівника вона вимагає наявності різноманітних складних здібностей, високого рівня спеціальних якостей і вмінь, які інтегровані у складні системні утворення. Сучасному менеджеру у сфері освіти для управління людьми не достатньо бути лише професіоналом; йому потрібно мати комплексні наукові знання про психологічні особливості розвитку особистості, психологічні функції управління, пов'язані з мотивацією персоналу, професійним розвитком педагогів [10]. Не останнє місце посідають питання самовдосконалення та здатності високо ефективно здійснювати свою професійну діяльність, жити повноцінним життям. Відтак, саме акмеологія містить нові можливості розгляду професійного становлення керівника з огляду на «акме» – умови досягнення вершин управлінської діяльності. Тому, моделюючи акме-складову управлінської діяльності, ми спираємося на теоретичні засади акмеології – галузі наукового знання, об'єктом вивчення якої є людина в динаміці самоактуалізації її творчого потенціалу

у різних життєвих сферах, у тому числі в освіті, самостійній професійній діяльності, системі підвищення кваліфікації [14]. Нами також взяті до уваги положення наукових праць Л. Карамушки, де акмеологія розглядається як наука про вищі досягнення в життєдіяльності й розвитку людини, які є результатом реалізації загальної стратегії життя особистості, продуктом її роздумів над основними цілями, ключовими завданнями та прийнятими з цих позицій рішеннями [8].

На думку Н. Санжарівської, предмет педагогічної акмеології розглядає акмеологічні компетентності, як знання, уміння, якості, до яких зараховують акме-мотивацію та акме-здібності [13]. Понятійний апарат акмеології, її теоретичні засади дозволили вченим до ключової характеристики професійної компетентності керівника ввести поняття «акмеологічна компетентність» [6]. Однак спроби дослідників згрупувати набори універсальних якостей керівника як менеджера часто базуються на різних класифікаціях, принципах і призводять як до різного рівня деталізації або узагальнення, так і до різної спрямованості щодо їх реалізації в управлінській діяльності [12]. Тому, на наш погляд, акмеологічна компетентність у сфері управління – інтегральна готовність і здатність зрілої особистості будувати свій поступовий психічний і професійний розвиток із постійним ускладненням позицій кар'єрного зростання, котрі найбільш повно реалізують творчі ресурси, які має людина. Акме-компетентність керівника може бути представлена таким чином:

- володіння засобами самопізнання;
- рефлексія управлінської діяльності та особистих професійних якостей;
- мотивування професійного самовдосконалення;
- формування програми досягнення життєвого успіху загалом [2].

Факторами розвитку професіоналізму керівника, на наш погляд, є акмеологічна позиція та акмеологічна дія. Акмеологічна позиція – це гуманістична орієнтація особистості на досягнення успіху, високі результати власної діяльності, орієнтація на саморозвиток, самореалізацію, саморефлексію в особистісному, професійному, духовному аспектах. Компонентами, що характеризують високий рівень акме-позиції, можуть виступати такі: ініціатива, схильність до експериментування, здатність до інтеграції управлінських умінь, мобільність, контактність, корпоративність. Акмеологічна дія – розуміння, прийняття, підтримка, допомога учасникам навчально-виховного процесу під час розробки та виконання управлінських рішень, сприяння розвитку кожного педагога на основі дослідження його як особистості, що розвивається та є конкурентно спроможною. Стратегія акмеологічної дії керівника має вибудовуватися за правилом: успіх організації є не кінцем роботи, а її початком [6]. Адже «...ефективні лідери поєднують свої навички та вміння з високою компетентністю й тим самим виводять свої організації на нові рівні досконалості та впливу» [9, с.78].

Результати проведеного нами дослідження показують, що продуктивність дій керівника зростає за умови застосування методів, в основі яких лежать акмеологічні принципи: метод позитивного підкріплення, завдяки чому зберігаються та поповнюються резервні можливості педагогічного колективу, активізується потенціал середовища, спрямованого на створення психологічно-комфортних умов діяльності; метод діалогічного узгодження, який забезпечує зближення різних точок зору, що допомагає досягти взаєморозуміння й попередити кон-

фліктність; метод корпоративної праці, який позитивно впливає на розв'язання проблеми стосунків між учасниками команди, що ведуть до досягнення мети задля успіху всього колективу, підвищення конкурентно здатності навчального закладу; метод креативного моделювання, який зміцнює бажання й формує вміння «створювати нову освітню реальність на рівні цілей, змісту, технологій освітніх процесів» [5, с. 21]; метод позитивного мислення [7], який підвищує акмеологічну мотивацію та дозволяє успішно долати перешкоди, орієнтуватися на перспективу власного розвитку та розвитку організації.

У ході дослідження було встановлено, що характерною рисою вищого рівня розвитку акме-складової менеджерів освіти є глибоко усвідомлювана ними потреба у самовдосконаленні, а також здатність мислити креативно, що проявляється у таких управлінських діях: виявлення та постановка проблеми; генерування та продукування різноманітних ідей; удосконалення об'єкту шляхом додавання нових складових, якостей; залучення всіх працівників до розробки та прийняття управлінського рішення; моніторинг якості виконання управлінського рішення; аналіз якості змін і визначення перспективи розвитку організації. Як з'ясувалося, серед акме-компетентностей найбільш вираженою є здатність керівника мислити позитивно, сутність чого полягає в умінні по-новому подивитися на самого себе, відтак, по-іншому побачити людей, які оточують його, і всі події, що відбуваються. Стосовно акме-позиції найбільшим фактором впливу на якість управлінської діяльності було визначено мобільність керівників навчальних закладів, а найменш сформованою – здатність до інтеграції управлінських умінь.

Таким чином, акмеологічний підхід до управління навчальним закладом дозволяє перевести освітню організацію з режиму функціонування до режиму розвитку. При цьому значно підвищується і якість освіти, тому що в усіх членів педагогічного колективу професійний розвиток стає внутрішньою потребою, а творче переосмислення дійсності стає провідним. Необхідність застосування акмеологічного підходу в навчально-виховному та управлінському процесах, зокрема загальноосвітньої школи, очевидна, оскільки суспільство очікує, що її випускники будуть комунікабельними, креативними, самостійно мислячими особистостями, які прагнуть до успіху й уміють самостійно будувати індивідуальну траєкторію розвитку.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, в управлінській діяльності директора загальноосвітнього навчального закладу вагоме місце посідає акмеологічна складова, яка оптимізує розвиток професійної самосвідомості особистості керівника, формує бачення життєвої та професійної перспективи. Загалом акмеологічні прийоми, акметехнології пропонують практичне вирішення питання особистісного та професійного успіху. Пошук оптимальних, найбільш ефективних способів, що впливають на якість освіти, в останні роки тільки розширюється. Створюються нові педагогічні технології, актуалізуються вже відомі, оскільки все чіткіше проявляється неспроможність традиційної освітньої системи відповідати новим соціокультурним та економічним умовам. Водночас подальшого наукового пошуку

потребують питання щодо мотивації керівника до кар'єрного зростання, визначення факторів успішності управління та шляхів упровадження принципів акмеології у практику освітньої діяльності навчального закладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алюшина Н. О. Сучасні процедури та методи підбору персоналу: компетентнісний підхід / Н. О. Алюшина // *Кадровик. Трудове право і управління персоналом.* – 2006. – № 3. – С. 70–75.
2. Бондарь В. И. *Управленческая деятельность директора школы: дидактический аспект.* Монография / В. И. Бондарь. – К., 1997. – 156 с.
3. Бояцис Р. *Компетентный менеджер. Модель эффективной работы* / Р. Бояцис. – М.: Нипро, 2008. – 340 с.
4. Буева И. И. *Педагогический менеджмент как условие развития творческого потенциала личности / И. И. Буева // Интеграция науки и практики в развитии творческого потенциала личности учителя и ученика: материалы республиканской конф.* – Оренбург, 1993. – С. 153–156.
5. Вдовиченко Р. П. *Управлінська компетентність керівника школи* / Р. П. Вдовиченко. – Х.: Вид. група «Основа», 2007. – 112 с.
6. Дафт Р. *Менеджмент* / Р. Л. Дафт: пер. с англ. – СПб.: Питер, 2000. – 832 с.
7. Зиллар З. *Путь к вершине* / пер. с англ. Г. И. Левитан; худ. обл. М. В. Драко. – Мн.: ООО «Попурри», 2002. – 256 с.
8. Карамушка Л. *Психологічні основи управління в системі середньої освіти: навчальний посібник* / Л. М. Карамушка. – К.: АПН України, Інститут психології, 1997. – 179 с.
9. Максвелл, Дж. 21 *обязательное качество лидера* / Дж. Максвелл; пер. с англ. Е. Г. Гендель. – 2-е изд. – Минск: «Попурри», 2008. – 176 с.
10. Мармаза О. І. *Якість управління: сутність, ознаки, засоби формування* / О. І. Мармаза // *Управління школою.* – 2010. – № 19. – С. 42–47.
11. Павлютенко Є. М. *Професійна компетентність директора школи* / Є. М. Павлютенко // *Управління школою.* – 2003. – № 7 – С. 2–4.
12. Поташиник М. М. *Управление качеством образования: пособие* / М. М. Поташиник. – М.: Педагогическое общество России, 2000. – 448 с.
13. Санжарівська Н. В. *Школа майбутнього* / Н. В. Санжарівська // *Управління школою.* – 2010. – № 8. – С. 2–25.
14. Урбаневич А. А. *Психология управления* / А. А. Урбаневич. – Минск: Харвест, 2002. – 591 с.

Цитувати: Назаренко Л. М. Акмеологічні засади управлінської діяльності керівника навчального закладу / Л. М. Назаренко // *Постметодика.* – 2013. – № 5. – С. 19–21.

© Л. М. Назаренко, 2013. Стаття надійшла в редакцію 25.10.2013 р. ■